

Andrei-Viorel Iugan

Procedură penală

Partea generală

Ediția 3

- revizuită și adăugită -

Editura C.H. Beck
București 2026

Cuprins

Abrevieri.....	XI
Considerații introductive.....	XIII
Capitolul I. Principiile și limitele aplicării legii procesuale penale.....	1
Secțiunea 1. Considerații generale	1
Secțiunea a 2-a. Principiul legalității.....	2
Secțiunea a 3-a. Separarea funcțiilor judiciare.....	4
Secțiunea a 4-a. Presumția de nevinovăție.....	8
Secțiunea a 5-a. Principiul aflării adevărului	13
Secțiunea a 6-a. Principiul <i>ne bis in idem</i>	14
Secțiunea a 7-a. Obligatorietatea punerii în mișcare și exercitării acțiunii penale	31
Secțiunea a 8-a. Dreptul la un proces echitabil și termenul rezonabil.....	36
Secțiunea a 9-a. Dreptul la libertate și siguranță.....	43
Secțiunea a 10-a. Dreptul la apărare	46
Secțiunea a 11-a. Respectarea demnității umane și a vieții private	49
Secțiunea a 12-a. Limba oficială și dreptul la interpret.....	54
Secțiunea a 13-a. Aplicarea legii procesuale	60
§1. Aplicarea legii procesuale în spațiu.....	60
§2. Aplicarea legii procesuale în timp.....	62
Capitolul II. Participanții în procesul penal.....	66
Secțiunea 1. Considerații generale	66
Secțiunea a 2-a. Organele judiciare	67
§1. Organele de cercetare penală.....	67
§2. Ministerul Public	70
§3. Judecătorul de drepturi și libertăți	75
§4. Judecătorul de cameră preliminară	77
§5. Instanțele judecătorești	78
Secțiunea a 3-a. Subiecți procesuali principali	81
§1. Suspectul	81
§2. Persoana vătămată	86
Secțiunea a 4-a. Părțile	89
Secțiunea a 5-a. Succesorii	90
Secțiunea a 6-a. Reprezentanții	91
Secțiunea a 7-a. Substituiții procesuali	93
Secțiunea a 8-a. Avocatul	94
§1. Considerații generale	94
§2. Calitatea de avocat în procesul penal	94
§3. Asistența juridică	99

§4. Asistența juridică obligatorie	100
§5. Avocatul din oficiu	106
§6. Drepturile și obligațiile avocatului	113
§7. Consultarea dosarului	119
Secțiunea a 9-a. Alți subiecți procesuali	123
Capitolul III. Acțiunea penală	124
Secțiunea 1. Acțiunea în justiție	124
Secțiunea a 2-a. Acțiunea penală. Noțiune. Obiect	126
Secțiunea a 3-a. Subiecții acțiunii penale	127
Secțiunea a 4-a. Trăsăturile acțiunii penale	141
Secțiunea a 5-a. Punerea în mișcare a acțiunii penale	143
Secțiunea a 6-a. Exercițarea acțiunii penale	147
Secțiunea a 7-a. Stingerea acțiunii penale	147
Secțiunea a 8-a. Continuarea procesului penal	167
Capitolul IV. Acțiunea civilă	173
Secțiunea 1. Noțiunea de acțiune civilă în procesul penal și trăsăturile acesteia	173
Secțiunea a 2-a. Condițiile exercitării acțiunii civile în procesul penal	175
Secțiunea a 3-a. Obiectul acțiunii civile	184
Secțiunea a 4-a. Subiecții acțiunii civile	191
§1. Partea civilă – subiect activ al acțiunii civile. Ministerul Public	191
§2. Subiecții pasivi ai acțiunii civile	204
Secțiunea a 5-a. Exercițarea acțiunii civile în procesul penal	214
§1. Dreptul de opțiune în exercițarea acțiunii civile	214
§2. Exercițarea acțiunii civile în procesul penal	215
§3. Exercițarea acțiunii civile la instanța civilă	217
§4. Raportul dintre acțiunea penală și acțiunea civilă	218
Secțiunea a 6-a. Soluțiile pronunțate de instanța penală în rezolvarea acțiunii civile	222
Capitolul V. Competența în procesul penal	227
Secțiunea 1. Noțiunea și formele competenței	227
§1. Competența funcțională	227
§2. Competența materială	228
§3. Competența personală	230
§4. Competența teritorială	234
§5. Competența specială	240
§6. Competența extraordinară	240
Secțiunea a 2-a. Competența organelor de urmărire penală	241
§1. Competența organelor de cercetare penală	241
§2. Competența procurorului	241
§3. Dispoziții privind competența organelor de urmărire penală	244
Secțiunea a 3-a. Competența instanțelor de judecată	246
§1. Competența judecătorei	246
§2. Competența tribunalului	247
§3. Competența curții de apel	249

§4. Competența tribunalului militar	250
§5. Competența Curții Militare de Apel.....	251
§6. Competența Înaltei Curți de Casație și Justiție	252
Secțiunea a 4-a. Prorogarea de competență	253
§1. Reunirea cauzelor	254
§2. Disjungerea	258
§3. Chestiunile prealabile	259
§4. Schimbarea încadrării juridice și schimbarea calificării faptei	262
Secțiunea a 5-a. Declinarea de competență, conflictul de competență și excepțiile de necompetență	263
§1. Declinarea de competență	263
§2. Conflictul de competență	266
§3. Excepțiile de necompetență	268
Secțiunea a 6-a. Incompatibilitatea și remediile ei	270
§1. Incompatibilitatea	270
§2. Abținerea	288
§3. Recuzarea	288
§4. Procedura de soluționare a abținerii sau recuzării	291
Secțiunea a 7-a. Strămutarea	296
Secțiunea a 8-a. Desemnarea altei instanțe pentru judecarea cauzei	301
Capitolul VI. Probațiunea în procesul penal	303
Secțiunea 1. Probele în procesul penal	303
§1. Noțiunea și importanța probelor	303
§2. Clasificarea probelor	304
§3. Obiectul probațiunii.....	306
§4. Cerințele probelor.....	310
§5. Sarcina probațiunii.....	312
§6. Administrarea probelor.....	313
§7. Principiul loialității administrării probelor	315
§8. Excluderea probelor	328
§9. Aprecierea probelor.....	340
Secțiunea a 2-a. Mijloacele de probă în procesul penal.....	359
§1. Noțiunea și importanța mijloacelor de probă	359
§2. Declarațiile subiecților procesuali principali, ale părților și ale martorilor.....	361
§3. Identificarea persoanelor și a obiectelor.....	401
§4. Metode speciale de cercetare și supraveghere.....	402
§5. Conservarea datelor informatice	464
§6. Percheziția.....	466
§7. Ridicarea de obiecte și înscrisuri.....	489
§8. Cercetarea la fața locului.....	495
§9. Reconstituirea	496
§10. Constatarea și expertiza.....	498
§11. Înscrisurile și mijloacele materiale de probă	522
§12. Fotografiera și luarea amprentelor suspectului, inculpatului sau ale altor persoane	525
§13. Alte instituții legate de administrarea probelor în procesul penal	526

Capitolul VII. Măsurile procesuale	532
Secțiunea 1. Noțiunea, caracterizarea și clasificarea măsurilor procesuale	532
Secțiunea a 2-a. Măsurile preventive. Aspecte introductive	533
§1. Considerații generale	533
§2. Condiții generale pentru luarea măsurilor preventive	533
Secțiunea a 3-a. Reținerea	536
§1. Condiții pentru dispunerea reținerii	537
§2. Procedura dispunerii reținerii. Căi de atac	538
§3. Revocarea, înlocuirea și încetarea de drept a reținerii	541
Secțiunea a 4-a. Controlul judiciar	541
§1. Considerații generale	541
§2. Condiții pentru dispunerea controlului judiciar	542
§3. Luarea controlului judiciar în cursul urmăririi penale	543
§4. Luarea controlului judiciar în cursul procedurii de cameră preliminară și în faza de judecată	545
§5. Conținutul controlului judiciar. Punerea în executare a măsurii	548
§6. Prolungirea controlului judiciar	553
§7. Verificarea legalității și temeiniciei controlului judiciar în procedura de cameră preliminară	554
§8. Verificarea legalității și temeiniciei controlului judiciar în faza de judecată	558
§9. Durata controlului judiciar	560
§10. Încetarea de drept a controlului judiciar	561
§11. Revocarea controlului judiciar	562
§12. Înlocuirea controlului judiciar	564
Secțiunea a 5-a. Controlul judiciar pe cauțiune	568
§1. Considerații generale	568
§2. Procedura luării controlului judiciar pe cauțiune în cursul urmăririi penale	568
§3. Contestarea ordonanței prin care a fost luat controlul judiciar pe cauțiune la judecătorul de drepturi și libertăți	570
§4. Alte prevederi privind controlul judiciar pe cauțiune	571
§5. Cauțiunea. Noțiune. Restituirea și confiscarea cauțiunii	572
Secțiunea a 6-a. Arestul la domiciliu	574
§1. Considerații generale	574
§2. Condiții pentru dispunerea arestului la domiciliu	574
§3. Luarea măsurii arestului la domiciliu în cursul urmăririi penale	577
§4. Luarea arestului la domiciliu în cursul procedurii de cameră preliminară și în faza de judecată	579
§5. Obiectul arestului la domiciliu. Punerea în executare a măsurii	582
§6. Prolungirea arestului la domiciliu	588
§7. Verificarea legalității și temeiniciei arestului la domiciliu în procedura de cameră preliminară	591
§8. Verificarea legalității și temeiniciei arestului la domiciliu în faza de judecată	592
§9. Durata arestului la domiciliu	594
§10. Încetarea de drept a arestului la domiciliu	594
§11. Revocarea arestului la domiciliu	595

§12. Înlocuirea arestului la domiciliu	596
Secțiunea a 7-a. Arestarea preventivă	598
§1. Considerații generale	598
§2. Condiții pentru dispunerea arestării preventive	598
§3. Luarea măsurii arestării preventive în cursul urmăririi penale	606
§4. Punerea în executare a măsurii arestării preventive în cursul urmăririi penale	620
§5. Luarea arestării preventive în cursul procedurii de cameră preliminară și în faza de judecată	625
§6. Prolungirea arestării preventive	628
§7. Verificarea legalității și temeiniciei arestării preventive în procedura de cameră preliminară	637
§8. Verificarea legalității și temeiniciei arestării preventive în faza de judecată	642
§9. Durata arestării preventive	646
§10. Încetarea de drept a arestării preventive	648
§11. Revocarea arestării preventive	651
§12. Înlocuirea arestării preventive	654
§13. Tratatul medical sub pază permanentă	657
§14. Dispoziții speciale privind măsurile preventive aplicabile minorilor	658
Secțiunea a 8-a. Măsurile de ocrotire	660
Secțiunea a 9-a. Măsurile asigurătorii	661
§1. Considerații preliminare	661
§2. Condiții pentru luarea măsurilor asigurătorii	662
§3. Obiectul măsurilor asigurătorii	663
§4. Luarea măsurilor asigurătorii	670
§5. Menținerea și ridicarea măsurilor asigurătorii	676
§6. Punerea în executare a măsurilor asigurătorii	683
§7. Sechestrul penal propriu-zis	684
§8. Notarea ipotecară	685
§9. Poprirea	686
§10. Restituirea lucrurilor	688
§11. Restabilirea situației anterioare	691
Capitolul VIII. Acte procesuale și procedurale comune	695
Secțiunea 1. Noțiunea și clasificarea actelor procesuale și a actelor procedurale	695
Secțiunea a 2-a. Citarea. Comunicarea actelor procedurale. Mandatul de aducere	697
§1. Citarea	697
§2. Comunicarea altor acte procedurale	716
§3. Mandatul de aducere	717
Secțiunea a 3-a. Modificarea actelor procedurale. Îndreptarea erorilor materiale.	
Înlăturarea unor omisiuni vădite	721
§1. Modificări în acte procedurale	721
§2. Îndreptarea erorilor materiale	722
§3. Înlăturarea unor omisiuni vădite	725
Secțiunea a 4-a. Termenele	725
§1. Noțiunea, importanța și clasificarea termenelor	725
§2. Modul de calcul al termenelor	728

§3. Acte considerate ca făcute în termen	733
Secțiunea a 5-a. Sancțiunile procedurale penale	735
§1. Inexistența	735
§2. Decăderea	736
§3. Inadmisibilitatea	737
§4. Excluderea probelor	738
§5. Nulitatea	739
Secțiunea a 6-a. Cheltuielile judiciare	757
Secțiunea a 7-a. Amenda judiciară	766
Bibliografie	771

Abrevieri

alin.	– alineat(ul)
apud	– citat după
art.	– articol(ul)
CA	– curte(a) de apel
C.civ.	– Codul civil (Legea nr. 287/2009 privind Codul civil)
CDP	– Caiete de drept penal
CEDO	– Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CJ	– revista „Curierul Judiciar”
CJUE	– Curtea de Justiție a Uniunii Europene
Convenția Europeană	– Convenția Europeană a Drepturilor Omului
C.pen.	– Codul penal (Legea nr. 286/2009 privind Codul penal)
C.proc.civ.	– Codul de procedură civilă (Legea nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă)
C.proc.pen.	– Codul de procedură penală
DCC	– Decizia Curții Constituționale
Dreptul	– revista „Dreptul”
Ed.	– Editura
ed.	– ediția
H.G.	– hotărârea Guvernului
ibidem	– același loc, aceeași pagină
ICCJ	– Înalta Curte de Casație și Justiție
idem	– același loc, altă pagină
JO	– Jurnalul Oficial al Comunităților Europene/Uniunii Europene
jud.	– judecătoria
lit.	– litera
loc. cit.	– locul citat
M.Of.	– Monitorul Oficial al României, Partea I
n.n.	– nota noastră
nr.	– număr(ul)
O.G.	– ordonanța Guvernului
O.U.G.	– ordonanța de urgență a Guvernului
ONU	– Organizația Națiunilor Unite
op. cit.	– opera citată
p.	– pagina

Capitolul I

Principiile și limitele aplicării legii procesuale penale

Secțiunea 1. Considerații generale

1. Noțiune. Principiile procesului penal au fost definite ca fiind idei diriguitoare și fundamentale potrivit cărora este organizat sistemul procesual și se desfășoară întreaga activitate procesual penală, în acestea fiind cuprinse normele fundamentale pe care este clădită întreaga construcție a procesului penal.¹ Aceste principii fixează cadrul politico-juridic în conformitate cu care trebuie să aibă loc reacția societății față de cei care încalcă legea penală.²

După cum în mod corect s-a arătat în doctrină, **următoarele caracteristici îi conferă unei norme de drept procesul penal valoarea de principiu fundamental:**

- a) aplicabilitate generală, în sensul că regula conținută este virtual aplicabilă oricărei activități desfășurate în cadrul procesului penal, indiferent de faza sau etapa în care are loc;
- b) aplicabilitate directă, în sensul că regula generică nu are nevoie de norme suplimentare prin care să fie transpusă pe plan particular;
- c) aplicabilitate prioritară, în sensul că regula de bază determină anumite coordonate preferențiale în aplicarea și interpretarea celorlalte norme.³

După cum vom vedea, aplicabilitatea generală a multora dintre aceste principii fundamentale este limitată la faza de urmărire penală, la procedura de cameră preliminară și la faza de judecată. Nu putem vorbi de obligativitatea exercitării acțiunii penale sau de prezumția de nevinovăție după rămânerea definitivă a hotărârii penale. De asemenea, dreptul la un proces echitabil nu este garantat în toate valențele sale cu privire la toate procedurile din faza de executare a pedepselor. Prin urmare, unele dintre aceste principii nu vizează și ultima fază a procesului penal, punerea în executare a procesului penal.

Multe dintre aceste principii nu sunt principii absolute, putând suferi limitări (de exemplu, limitarea principiului aflării adevărului ca urmare a excluderii unei probe obținute nelegal sau limitarea dreptului la libertate prin arestarea preventivă a inculpatului). Vor avea caracter absolut interzicerea torturii, a tratamentelor inumane și degradante sau întocmirea tuturor actelor procedurale în limba română.

Există și principii aplicabile doar anumitei faze procesuale. De exemplu, urmărirea penală se caracterizează prin lipsă de contradictorialitate, caracter preponderent scris, subordonare ierarhică în efectuarea actelor de urmărire penală și lipsă de publicitate. În schimb, specifice judecății sunt principiul contradictorialității, principiul nemijlocirii, principiul publicității, egalitatea de arme și oralitatea.

¹ N. Volonciu, op. cit., p. 74.

² I. Neagu, M. Damaschin, op. cit., p. 86.

³ A. Zărafiu, Procedură Penală. Partea Generală. Partea Specială. Ed. C.H. Beck, București, 2015, p. 12-13.

Sunt și principii care vizează doar o anumită instituție sau materie. Principiul liberei aprecieri a probelor este regula de bază în materia probațiunii, iar căile de atac sunt guvernate, printre altele, de principiul *non reformatio in pejus*.

Secțiunea a 2-a. Principiul legalității

2. Aplicabilitatea și importanța principiului legalității. Principiul legalității este reglementat în art. 2 C.proc.pen., fiind stipulat că procesul penal se desfășoară potrivit dispozițiilor prevăzute de lege. *Desfășurarea potrivit prevederilor legale vizează fiecare fază a procesului penal* (fiind imperativă respectarea dispozițiilor legale atât în faza de urmărire penală, cât și în procedura de cameră preliminară, în faza de judecată sau de punere în executare a hotărârilor judecătorești) cât și orice procedură judiciară penală. Astfel, principiul legalității impune respectarea prevederilor legale și înafara procesului penal (de exemplu, cu ocazia soluționării unei cereri de reabilitare, a unei cereri de liberare condiționată).

Referitor la importanța principiului legalității, achiesăm în totalitate la susținerea exprimată în doctrină, potrivit căreia acesta poate fi considerat chintesența principiilor fundamentale ale procesului penal, principiul cadru din care decurg toate celelalte. Nu întâmplător **principiul legalității este considerat cel mai important principiu fundamental al procesului penal întrucât legea este nu doar premisa, ci și condiția procedurii.**¹

Dispozițiile art. 2 C.proc.pen. reprezintă o aplicare concretă în domeniul dreptului procesual penal a dispozițiilor art. 1 alin. (5) din Constituție² unde se arată că în România respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie. În ceea ce privește activitatea judiciară, art. 2 alin. (1) din Legea nr. 304/2022 privind organizarea judiciară³ stipulează că justiția se înfăptuiește de către judecători în numele legii, este unică, imparțială și egală pentru toți.

Cu privire la corelarea dintre legalitatea în dreptul procesual penal și legalitatea în dreptul penal, în doctrină s-a arătat că, primul, nefiind altceva decât dreptul substanțial în acțiune, principiile din dreptul penal au rezonanțe specific în procedura penală. Astfel, principiilor „*nullum crimen sine lege*” și „*nulla poena sine lege*” care semnifică legalitatea incriminării și legalitatea pedepselor în dreptul penal, le corespunde în procedura penală „*nulla iustitia sine lege*”, adică nu există justiție în afara legii.⁴

3. Garanții instituite pentru respectarea principiului legalității. Simpla enunțare la nivel legislativ a principiului legalității nu este suficientă pentru asigurarea respectării acestuia. De aceea, în orice sistem de drept sunt create o serie de garanții care să asigure aplicabilitatea sa practică.

În primul rând, legiuitorul a instituit o serie de sancțiuni care urmează a fi aplicate atunci când este încălcat principiul legalității. În funcție de gravitatea încălcării, **sancțiunile pot fi procedurale, administrative, civile și penale.**

¹ Idem, p. 13.

² M.Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003.

³ M.Of. nr. 1104 din 16 noiembrie 2022.

⁴ I. Neagu, M. Damaschin, op. cit., p. 90.

În categoria **sanctiunilor procedurale** amintim nulitatea, excluderea, inadmisibilitatea, decăderea și amenda judiciară. În sistemul de drept procesual din țara noastră nu orice încălcare a principiului legalității atrage consecințe procedurale. Astfel, art. 281 C.proc.pen. a stabilit o serie de situații în care nerespectarea legii atrage nulitatea absolută a actului procesual sau procedural efectuat. Orice altă încălcare a dispozițiilor legale va conduce la nulitatea actului doar în condițiile art. 282 C.proc.pen., respectiv dacă se face dovada că s-a produs o vătămare care nu poate fi înlăturată altfel decât prin anularea actului. Nulitatea actului prin care s-a dispus sau autorizat administrarea unei probe ori prin care aceasta a fost administrată determină excluderea probei, conform art. 102 alin. (3) C.proc.pen. Excluderea va interveni și în cazul probelor obținute prin tortură.

Încercarea de a exercita un drept pe care legea nu îl prevede sau a unui drept epuizat atrage inadmisibilitatea. Decăderea va interveni ori de câte ori un drept nu a fost exercitat în termenul imperativ prevăzut de lege. Atunci când anumite organe ori persoane fizice sau juridice își încalcă obligațiile stabilite în sarcina lor, organul judiciar va putea aplica o amendă judiciară în cazurile de la art. 283 C.proc.pen. Încălcarea principiului legalității poate atrage și **răspunderea disciplinară** a celor vinovați. De exemplu, în Legea nr. 303/2022 privind statutul judecătorilor și procurorilor,¹ la art. 271 sunt prevăzute abaterile disciplinare care pot fi comise de către magistrați. Răspunderea disciplinară poate interveni însă și în cazul altor participanți (organe de cercetare penală, grefier, expert etc.). În cazul în care încălcarea principiului legalității a produs vreun prejudiciu unei persoane, poate fi angajată și **răspunderea civilă**. Art. 52 alin. (3) din Constituție prevede că statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență. Dacă încălcarea dispozițiilor legală realizează elementele constitutive ale unei infracțiuni va fi angajată **răspunderea penală** a persoanei culpabile. În acest sens, facem trimitere la infracțiunile incriminate în Titlul IV al Părții speciale a Codului penal unde sunt incriminate Infracțiunile contra înfăptuirii justiției (de exemplu, tortura, cercetarea abuzivă, represiunea nedreaptă, compromiterea intereselor justiției etc.) și în Titlul V al Părții speciale unde sunt incriminate Infracțiunile de corupție și de serviciu (de exemplu, abuzul în serviciu, neglijența în serviciu, furt calificat etc.).

O altă importantă garanție pentru protejarea principiului legalității constă în **instituirea unui sistem adecvat de control**. Astfel, activitatea organelor de cercetare penală este controlată de procuror. Acest control se realizează din oficiu sau la plângerea oricărei persoane interesate. În ceea ce privește legalitatea actelor de urmărire penală, art. 339 alin. (1) C.proc.pen. prevede că plângerea împotriva măsurilor luate sau a actelor efectuate de procuror ori efectuate pe baza dispozițiilor date de acesta se rezolvă, după caz, de prim-procurorul parchetului, de procurorul general al parchetului de pe lângă curtea de apel, de procurorul-șef de secție al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Totodată, legalitatea actelor de urmărire penală este verificată în anumite cazuri de judecătorul de drepturi și libertăți (de exemplu, atunci când soluționează contestația împotriva ordonanței prin care s-au instituit măsuri asigurătorii sau atunci când soluționează plângerea împotriva ordonanței prin care s-a luat măsura controlului judiciar).

Ulterior finalizării urmăririi penale, respectarea principiului legalității de către organele de urmărire penală va fi verificată de către judecătorul de cameră preliminară, fie în cadrul procedurii

¹ M.Of. nr. 1102 din 16 noiembrie 2022.

de cameră preliminară (în ipoteza trimerii în judecată), fie cu ocazia soluționării plângerii împotriva soluției de clasare sau a cererii de confirmare a soluției de renunțare la urmărirea penală.

În ceea ce privește respectarea principiului legalității de către instanțele judecătorești (*lato senso*), acest lucru este garantat prin instituirea unui sistem de căi de atac care să permită, la cerere, verificarea conformității cu legea a hotărârilor judecătorești. Încheierile judecătorului de drepturi și libertăți și ale judecătorului de cameră preliminară pot fi atacate cu contestație în cazurile prevăzute de lege. Legalitatea încheierilor definitive ale judecătorului de drepturi și libertăți prin care s-au încuviințat procedee probatorii poate fi verificată, la cerere, în procedura de cameră preliminară.

În faza de judecată, legalitatea încheierilor pronunțate de prima instanță (cu excepția celor definitive) poate fi verificată de instanța de control judiciar, fie în urma soluționării contestației (în cazurile prevăzute de lege) sau în urma soluționării apelului (*odată cu fondul*). Legalitatea hotărârii primei instanțe va fi verificată de instanța de apel. În anumite situații, pe parcursul soluționării procesului penal este reglementată și posibilitatea verificării legalității încheierilor instanței de apel (de exemplu, încheierea prin care instanța de apel ia măsuri asigurătorii).

În cazurile expres prevăzute de lege, raportat la anumite încălcări punctuale ale principiului legalității, legiuitorul permite exercitarea căilor extraordinare de atac.

4. Limitele principiului legalității. Principiul legalității nu este un principiu absolut. După cum am arătat, nu se pune problema de vreo sancțiune în cazul unei încălcări minore care nu a produs vreo vătămare. De asemenea, încălcarea principiului legalității nu mai poate produce vreun efect dacă a fost depășit momentul în care putea fi invocată nerespectarea dispoziției legale (de exemplu, partea este decăzută din dreptul de a invoca nulitatea relativă dacă este invocată în fața instanței de apel un caz de nulitate absolută din cursul urmăririi penale). O altă limitare a principiului legalității este determinată de principiul *non reformation in pejus*. Astfel, chiar dacă se constată că hotărârea primei instanțe încalcă principiul legalității, instanța de apel nu va putea îndrepta această situație dacă acest lucru ar însemna să agraveze situația părții care a exercitat calea de atac.

Secțiunea a 3-a. Separarea funcțiilor judiciare

5. Separarea funcțiilor judiciare. Semnificație și importanță. Principiul separării funcțiilor judiciare presupune că o persoană care a desfășurat anumite activități într-o anumită fază a procesului penal, nu mai poate desfășura nicio altă activitate corespunzătoare altei faze a procesului penal, tocmai pentru a nu exista nicio suspiciune privind lipsa de imparțialitate a acesteia.

În mod corect s-a arătat în doctrină că, separația funcțiilor judiciare în procesul penal este fundamentată pe două argumente puternice. Primul este unul pur tehnic și se referă la specializarea funcțiilor, fiind astfel garantată calitatea superioară a actelor procedurale. Al doilea argument, care este cel mai puternic, este de natură politică, întrucât prin separarea funcțiilor judiciare sunt protejate mai bine libertățile individuale, deoarece va exista un control succesiv realizat de către magistrați cu privire la actele procedurale întocmite de alți magistrați și astfel, excesele unora vor fi compensate de prudența altora. Din această perspectivă, separarea

funcțiilor judiciare este pentru procedura penală ceea ce reprezintă **separarea puterilor în stat** pentru dreptul public.¹

În procesul penal se exercită următoarele funcții judiciare:

- funcția de urmărire penală;
- funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală;
- funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată;
- funcția de judecată.

6. Prezentarea funcțiilor judiciare

6.1. Funcția de urmărire penală. Această funcție este exercitată de procuror și organele de cercetare penală. Potrivit art. 285 C.proc.pen., în exercitarea funcției, organele de urmărire penală strâng probele necesare cu privire la existența infracțiunilor, la identificarea persoanelor care au săvârșit o infracțiune și la stabilirea răspunderii penale a acestora, pentru a se constata dacă este sau nu cazul să se dispună trimiterea în judecată.

6.2. Funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală. Funcția este exercitată ca regulă de către judecătorul de drepturi și libertăți. Astfel, potrivit art. 53 C.proc.pen., judecătorul de drepturi și libertăți este judecătorul care, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, soluționează, în cursul urmăririi penale, cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări privind: a) măsurile preventive; b) măsurile asigurătorii; c) măsurile de siguranță cu caracter provizoriu; d) actele procurorului, în cazurile expres prevăzute de lege; e) încuviințarea perchezițiilor, a folosirii metodelor și tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare ori a altor procedee probatorii potrivit legii; f) procedura audierii anticipate; g) alte situații expres prevăzute de lege.

În ipoteze de excepție, reglementate în lege, această funcție poate fi exercitată și de către alte organe judiciare. De exemplu, procurorul poate autoriza, pe o durată de maximum 48 de ore, interceptarea convorbirilor și comunicărilor, în condițiile legii [art. 141 alin. (1) C.proc.pen.] De asemenea, procurorul poate dispune măsura preventivă a controlului judiciar al inculpatului, în cursul urmăririi penale [art. 203 alin. (2) C.proc.pen.] sau poate lua măsuri asigurătorii [art. 249 alin. (1) C.proc.pen.].

Funcția poate fi exercitată în mod excepțional și de organele de cercetare penală. Astfel, organul de cercetare penală sau procurorul poate dispune reținerea suspectului sau inculpatului, pentru cel mult 24 de ore (art. 209 C.proc.pen.).

Subliniem că această funcție se exercită exclusiv în faza de urmărire penală. Buna desfășurare a procesului penal poate impune însă necesitatea luării unor măsuri prin care sunt îngrădite drepturile și libertățile fundamentale și în restul fazelor procesului. De exemplu, măsurile preventive, măsurile de siguranță și măsurile asigurătorii pot fi dispuse și în procedura de cameră preliminară și în faza de judecată, percheziția domiciliară și percheziția informatică pot fi autorizate și în faza de judecată etc. În aceste situații, nu vorbim despre exercitarea funcției pe care o analizăm, ci de activități care se subsumează funcției de verificare a legalității trimiterii în judecată, respectiv, funcției de judecată.

6.3. Funcția de verificare a legalității trimiterii sau netrimiterii în judecată. Din punctul nostru de vedere, în acest caz vorbim de două funcții total diferite, funcția de verificare a legalității trimiterii în judecată, fiind diferită de funcția de verificare a legalității netrimiterii în judecată.

¹ G. Theodoru, I.P. Chiș, *Tratat de Drept Procesual Penal*, Ed. Hamangiu, București, 2020, p. 72.

Considerăm că singurul lucru comun care leagă cele două funcții este numele organului judiciar care le exercită: *judecătorul de cameră preliminară*. Principalul argument care justifică concluzia potrivit căreia ne aflăm în prezența a două funcții diferite este faptul că *judecătorul de cameră preliminară care verifică soluțiile de netrimitere în judecată nu va putea fi niciodată judecătorul de cameră preliminară care verifică legalitatea trimiterii în judecată*. În acest sens, în art. 3 alin. (3) C.proc.pen. se prevede că în desfășurarea aceluiași proces penal **exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea unei alte funcții judiciare, cu excepția celei prevăzute la alin. (1) lit. c), care este compatibilă cu funcția de judecată, mai puțin când se dispune începerea judecării potrivit art. 341 alin. (7) pct. 2 lit. c)**. De asemenea, conform art. 64 alin. (5) C.proc.pen., **judecătorul care a participat la soluționarea plângerii împotriva soluțiilor de neurmărire sau netrimitere în judecată nu poate participa, în aceeași cauză, la judecata în fond sau în căile de atac**.

Ceea ce se desprinde din aceste două prevederi legale este că *judecătorul care verifică legalitatea trimiterii în judecată va fi, ca regulă, întotdeauna judecătorul care exercită funcția de judecată, iar judecătorul care verifică soluția de clasare nu va putea fi niciodată judecătorul care exercită funcția de judecată*. Prin urmare, *niciodată aceeași persoană nu va putea verifica în aceeași cauză și soluția de trimitere în judecată și soluția de netrimitere în judecată*.

Judecătorul de cameră preliminară care verifică soluțiile de netrimitere în judecată analizează atât legalitatea, cât și temeinicia acestora. În cazul clasării, verificarea se face doar la cerere, cu ocazia soluționării plângerii împotriva soluției de clasare în condițiile art. 341 C.proc.pen. Apreciem că tot în cadrul acestei funcții se încadrează și activitatea de confirmare a soluției de renunțare la urmărire penală cât și aceea de confirmare a redeschiderii urmăririi penale. Astfel, judecătorul de cameră preliminară verifică legalitatea și temeinicia soluțiilor de renunțare la urmărire penală potrivit art. 318 C.proc.pen. la solicitarea procurorului. O modalitate atipică de verificare a soluției de clasare de către judecătorul de cameră preliminară o reprezintă ipoteza cererii de confirmare a redeschiderii urmăririi penale, potrivit art. 335 C.proc.pen. Redeschiderea urmăririi penale va fi supusă confirmării judecătorului de cameră preliminară și în ipoteza revocării renunțării la urmărirea penală deoarece suspectul sau inculpatul nu și-a îndeplinit obligațiile sau nu a achitat despăgubirile civile.

În acord cu opinia exprimată în doctrină, apreciem că deși art. 64 C.proc.pen. vorbește doar de judecătorul care a participat la soluționarea plângerii împotriva soluției de clasare, și judecătorul care soluționează cererea de confirmare a renunțării la urmărirea penală va fi incompatibil să judece cauza (și implicit să verifice legalitatea trimiterii în judecată).¹ Tot în cadrul acestei funcții încadrăm situația judecătorului de cameră preliminară care se pronunță asupra confirmării măsurilor de siguranță, conform art. 246 alin. (13) C.proc.pen. și art. 248 alin. (12) C.proc.pen., precum și judecătorul de cameră preliminară care soluționează propunerea de desființare a unui înscris potrivit art. 549¹ C.proc.pen.

Referitor la **funcția de verificare a legalității trimiterii în judecată**, potrivit art. 342 C.proc.pen., judecătorul de cameră preliminară examinează competența, legalitatea actului de sesizare a instanței (rechizitoriului), legalitatea administrării probelor și legalitatea efectuării actelor de către organele de urmărire penală. *Judecătorul de cameră preliminară care exercită această funcție verifică exclusiv aspecte ce țin de legalitate. Temeinicia acuzației va fi stabilită de instanța de judecată, în faza de judecată*. Funcția de verificare a legalității trimiterii în judecată

¹ M. Udriou, în M. Udriou (coord.), Codul de Procedură Penală. Comentariu pe articole, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 22.

se exercită în procedura de cameră preliminară și include, pe lângă aspectele mai sus-menționate, și alte aspecte adiacente, cum ar fi cele privind măsurile preventive, măsurile asigurătorii și măsurile de siguranță, atunci când acestea sunt necesare bunei desfășurări a procesului penal. *Întâlnim această funcție doar în ipoteza trimerii în judecată prin rechizitoriu. În cazul încheierii unui acord de recunoaștere a vinovăției, chestiunile ce țin de legalitatea trimerii în judecată vor putea fi invocate direct în faza de judecată (deoarece lipsește procedura de cameră preliminară).*

6.4. Funcția de judecată este exercitată de instanța de judecată. Astfel, la finalul fazei de judecată, instanța va analiza probatoriul administrat și va statua asupra existenței sau inexistenței raportului de drept penal de conflict dedus judecății, iar în cazul în care se stabilește că inculpatul este vinovat va identifica, în conformitate cu dispozițiile art. 74 C.pen., care este sancțiunea care trebuie aplicată.

După cum am arătat, elementele specifice funcției de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei (de exemplu, luarea unor măsuri preventive, măsurile asigurătorii, măsurile de siguranță) vor face obiectul funcției de judecată, atunci când necesitatea existenței unor astfel de măsuri apare în faza de judecată. Totodată, în procedura acordului de recunoaștere a vinovăției, funcția de judecată include și verificarea chestiunilor ce țin de verificarea legalității trimerii în judecată.

7. Imposibilitatea exercitării unor activități corespunzătoare mai multor funcții judiciare. *Ca regulă, în desfășurarea aceluiași proces penal, exercitarea unei funcții judiciare este incompatibilă cu exercitarea unei alte funcții judiciare. De exemplu, persoana care a avut calitatea de judecător de drepturi și libertăți nu va mai putea fi în cadrul aceluiași proces penal judecător de cameră preliminară. Această regulă este absolută, neputând fi analizată în concret dacă prin activitatea efectuată (de exemplu, judecătorul de drepturi și libertăți a soluționat o contestație privind durata procesului penal) judecătorul nu mai prezintă nici măcar o aparență de imparțialitate.*

Principiul separării funcțiilor judiciare se aplică și atunci când se pune problema exercitării lor în sens invers. De exemplu, judecătorul care a exercitat funcția de judecată nu va mai putea exercita ulterior în aceeași cauză funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală (de exemplu, judecătorul care a respins acordul de recunoaștere a vinovăției este investit ulterior cu o cerere de competența judecătorului de drepturi și libertăți).

8. Excepții de la principiul separării funcțiilor judiciare. De la regula imposibilității cumulării funcțiilor judiciare există două excepții:

- *organele de urmărire penală care exercită funcția de dispoziție asupra drepturilor și asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală pot exercita și funcția de urmărire penală.*

În procesul penal nu există o serie de organe de urmărire penală care dispun asupra restrângerii drepturilor și libertăților fundamentale în cursul urmăririi penale și alte persoane care acționează în conformitate cu art. 285 C.proc.pen. pentru realizarea scopului acestei faze procesuale. Practic, aceiași procuror care efectuează sau supraveghează urmărirea penală va putea institui măsuri asigurătorii, va putea dispune luarea controlului judiciar sau va putea autoriza în mod provizoriu supravegherea tehnică dacă e cazul.

Activitatea procurorului de ședință nu poate fi considerată a fi o activitate judiciară care să se înscrie în vreuna dintre funcțiile judiciare reglementate de art. 3 C.proc.pen. Astfel, procurorul care efectuează urmărirea penală va putea să participe ca procuror de ședință în cadrul procedurilor din fața judecătorului de drepturi și libertăți. Același procuror va putea să participe ca procuror de ședință în cadrul procedurilor din fața instanței de judecată. În acest sens, s-a arătat că participarea unuia dintre procurorii care au emis rechizitoriul la susținerea acuzației, în fața instanței de judecată, nu reprezintă o încălcare a funcțiilor judiciare ale procesului penal, ci se circumscrie funcției de acuzare. Or, reglementarea cuprinsă în art. 3 C.proc.pen. presupune o separare a activităților îndeplinite de organele de cercetare penală și de către procuror, față de cele îndeplinite de judecătorul de drepturi și libertăți, de judecătorul de cameră preliminară și de instanța de judecată.¹

- judecătorul de cameră preliminară care verifică legalitatea trimiterii în judecată va exercita funcția de judecată.

Secțiunea a 4-a. Presumția de nevinovăție

9. Noțiune. În ceea ce privește prezumția de nevinovăție, art. 4 alin. (1) C.proc.pen. prevede că orice persoană este considerată nevinovată până la stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă. Presumția de nevinovăție este reglementată și de Constituția României care stipulează în art. 23 alin. (11) că până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

Raportat la reglementarea principiului în Constituție și în Codul de procedură penală se observă că Legea fundamentală vorbește de „rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare” în timp ce Codul se referă la „stabilirea vinovăției sale printr-o hotărâre penală definitivă”. Diferența se datorează faptului că la momentul adoptării Constituției singura soluție prin care se stabilea vinovăția unei persoane era condamnarea, soluțiile de renunțare la aplicarea pedepsei și amânare a aplicării pedepsei (prin intermediul ambelor este înlăturată prezumția de nevinovăție) fiind introduse în 2014 odată cu intrarea în vigoare a actualului Cod. De asemenea, după cum vom vedea, raportat la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, prezumția de nevinovăție poate fi înlăturată inclusiv în ipoteza unei hotărâri de achitare sau de încetare a procesului penal, în măsura în care instanța statuează asupra vinovăției inculpatului.

În jurisprudența națională s-a arătat că prin adoptarea prezumției de nevinovăție ca principiu de bază, distinct de celelalte drepturi care garantează și ele libertatea persoanei (dreptul la apărare, respectarea demnității umane) s-au produs o serie de restructurări ale procesului penal și a concepției organelor judiciare, care trebuie să răspundă următoarelor cerințe:

- vinovăția se stabilește în cadrul unui proces, cu respectarea garanțiilor procesuale, deoarece simpla învinuire nu înseamnă și stabilirea vinovăției;
- sarcina probei revine organelor judiciare, motiv pentru care interpretarea probelor se face în fiecare etapă a procesului penal, concluziile unui organ judiciar nefiind obligatorii și definitive pentru următoarea fază a procesului;
- la adoptarea unei hotărâri de condamnare, până la rămânerea definitivă, inculpatul are statutul de persoană nevinovată;

¹ ICCJ, Secția penală, încheierea din 27 iunie 2017, în I. Neagu, M. Damaschin, A.V. Iugan, Codul de Procedură Penală Annotat. Partea Generală, vol. I, Ed. Universul Juridic, București, 2021, p. 15.

În plus, în procedura privind concedierea reclamantului, instanțele civile au insistat pe faptul că prescripția „nu este echivalentă cu anularea verdictului de vinovăție, ci doar se opune aplicării unei sancțiuni penale”. Or, o astfel de afirmație privind vinovăția ar putea conduce cu ușurință cititorul la concluzia că, în absența prescripției răspunderii penale, persoana în cauză ar fi fost considerată în mod necesar vinovată de infracțiunile imputate. În ciuda trimiterii făcute de instanțele civile la dispoziții din Codul muncii, este la fel de adevărat că acestea au utilizat termeni care depășeau cadrul civil și astfel au pus la îndoială nevinovăția reclamantului. În concluzie, Curtea a considerat că utilizarea de către instanțele civile a ordonanței de încetare a urmăririi penale pronunțată de parchet în procedura penală inițiată împotriva reclamantului, pentru a respinge acțiunile acestuia privind raporturile sale de muncă, justifică extinderea domeniului de aplicare a art. 6 par. 2 în cele două procese civile. Faptul de a se baza în mod decisiv pe ordonanța de încetare a urmăririi penale pronunțată în procedura penală și termenii folosiți de instanțele civile sunt incompatibili cu prezumția de nevinovăție.¹

În cauza *Mihai Gângă și Sindicatul Independent al Juriștilor din România c. României*, Curtea a reținut că reclamantul a înțeles să se prevaleze în fața curții de apel de art. 13 C.proc.pen. (în prezent art. 18 C.proc.pen.), care îi dădea posibilitatea de a cere continuarea procesului, în ciuda intervenirii prescripției, pentru a-și declara nevinovăția. Astfel, reclamantul a cerut în mod explicit curții de apel să statueze cu privire la temeinicia acuzației, ceea ce curtea de apel a și făcut, însă indicând reclamantului că, potrivit probelor de la dosar, aceasta îl considera vinovat de infracțiunea imputată. CEDO a considerat că o eventuală lipsă a răspunsului din partea curții de apel putea constitui o denegare de dreptate, contrară art. 6 par. 1 din Convenție, însă că aceasta nu este obligată, în orice circumstanțe, să declare nevinovăția reclamantului. Într-adevăr, folosind posibilitatea prevăzută la art. 13 C.proc.pen. (în prezent art. 18 C.proc.pen.), reclamantul și-a asumat riscul de a i se constata vinovăția, fiind în același timp ferit de orice sancțiune penală din cauza prescripției.²

Spre deosebire de cauzele *Didu și Diacenco* când constatarea vinovăției s-a realizat în contextul în care instanțele inferioare dispuseseră achitarea inculpatului, în cauza *Mihai Gângă și Sindicatul Independent al Juriștilor din România c. României*, Curtea a avut în vedere împrejurarea că curtea de apel nu a fost prima care s-a pronunțat asupra vinovăției reclamantului: deși a fost achitat în primă instanță, reclamantul a fost condamnat pentru prima dată în apel de Tribunalul Cluj, în cadrul unei proceduri în care echitatea nu a fost considerată drept contrară Convenției și în care nerespectarea dreptului la apărare invocat de reclamant nu era deloc imputabilă autorităților judiciare.³

O soluție de clasare, chiar confirmată de judecătorul de cameră preliminară nu este aptă să conducă la înlăturarea prezumției de nevinovăție. Prin urmare, ea nu poate avea autoritate de lucru judecat în fața unei instanțe civile. În schimb, o hotărâre de încetare a procesului penal ca urmare a intervenției prescripției răspunderii penale va înlătura prezumția de nevinovăție dacă sunt respectate toate cerințele impuse de art. 6 din Convenția Europeană (de exemplu, prima instanță, în urma administrării integrale a probatoriului, dispune condamnarea inculpatului, instanța de apel, în fața căreia intervine prescripția, apreciind în mod corect că nu mai este necesară administrarea vreunei probe; inculpatul cere continuarea procesului penal, fiind

¹ CEDO, cauza *Teodor c. României*, hotărârea din 4.06.2013 (www.ier.ro).

² CEDO, cauza *Mihai Gângă și Sindicatul Independent al Juriștilor din România c. României*, loc. cit., par. 43.

³ Idem, par. 44.